

immutari. Ita in schola Scoti. Et favet etiam S. Thomas, III p., quaest. LXIII, art. 1, ad 2; ubi docet quod in hac specie qualitatis non sunt nisi sensibiles passionones, vel sensibiles qualitates. Tandem alii, ut Cajetanus super hoc capite de qualitate, sumunt hic passionem pro actu appetitus sensitivi, et passibilem qualitatem pro ea quæ nata est causari, vel causare passionem appetitus. Et quatenus objective excitat, vel incitat has passionones dicitur passio, vel passibilis qualitas. Aliqui recentiores hoc sequuntur, suppresso nomine Cajetani.

Omnes istæ expositiones probabiles sunt, nec multum discordant. Cæterum cum actus appetitus sensitivi habeant duo: scilicet actum immanentem, quod est formalius, et immutationem corporalem, quod materialiter se habet, et ab illa nomen accipiunt passionis, ut S. Thomas docet, q. xxii cit., ex 1-11, oportet quod qualitates non denominentur passibiles ab actu immanenti præcise, sed ab alteratione et immutatione corporali, cum qua jungitur actus ille appetitus. Unde præcipue et magis originaliter dicitur ista qualitas esse passibilis ab alteratione, cum etiam ex alteratione adjuncta actus appetitus denominentur passionones. Quare melius explicatur ratio hujus tertiæ passionis ex D. Thoma, v Metaph., lect. xvi; et Opusc. XLVII cit., quod qualitas subiecti, ut moti et alterati, est qualitas hanc speciem constituens; et quia omnes alterationes corporales sunt sensu perceptibiles, saltem secundum gustum et tactum, aliæ etiam solum secundum visum, ut illuminatio, coloratio, etc., inde est quod in hac tertiâ specie solum dicuntur poni qualitates sensibiles, ut in cit. loco III p., dicit S. Thomas. Et cum alteratio secundum qualitatem præcedat passionem secundum sensum,

utpote ejus objectum, et posita passione alterationis sufficienter intelligatur unde denominetur passibilis qualitas et passio, ab illa primordially sumitur ratio istius qualitatis, scilicet quia causat, vel causatur ab alteratione, inde vero sequitur quod causet passionem in sensu.

Circa distinctionem inter ipsam passionem et passibilem qualitatem, communis sententia est solum differere accidentaliter, et penes causas extrinsecas durationis, nam specificè ejusdem rationis sunt rubor causatus ex verecundia, qui cito transit, et causatus ex bono temperamento, qui diu durat. Sed quia passio cito transit, dixit Aristoteles ab ea non denominari quales, quia a transeunte non fit denominatio simpliciter, quæ statum requirit.

QUARTA SPECIES dicitur forma et figura. Sumitur autem forma tripliciter: Primo, pro forma substantiali, quæ simpliciter dat esse. Secundo, pro quocumque actu informante. Tertio, pro illa convenienti dispositione quantitatis, qua aliqui dicuntur bene formati, vel formosi. Figura sumitur dupliciter: Uno modo, pro signo, sicut dicitur I Corint., x: *Omnia in figura contingebant illis*. Secundo, pro modo resullante ex terminatione quantitatis. Et hæc vel potest esse intrinseca, sicut figura manus in se, et sic est qualitas; vel extrinseca et situata, sicut eadem manus complicata, vel dilatata diversam figuram situalem exhibet. Et hæc secunda potest variari, invariata prima, vel etiam totaliter tolli, ut a corpore Christi in Eucharistia.

In præsentia, figura sumitur secundo modo, et forma tertio. Et differunt juxta communem sententiam solum accidentaliter. Dicit enim figura terminationem quantitatis, seu modum illius præcise et quasi mathematicè sumptum. Forma addit

quod sit dicta terminatio cum debita proportione, quasi formositate; unde non abstrahit a sensibilibus qualitibus, sed illis modificatur, et sic figura formata, seu cum proportione facta dicitur forma; et proprie invenitur in artificialibus, ut figura domus, vel turris dicitur forma. De quo D. Thomas, VII Physic., lect. v.

COORDINATIO PRÆDICAMENTI
QUALITATIS.

Genus generalissimum est qualitas. Dividitur in quatuor genera immediate, quæ sunt habitus et dispositio, potentia et impotentia, passio et passibilis qualitas, forma et figura. Et unumquodque istorum generum dividitur in varias species, quas in singulis generibus non possumus prosequi. Sed solum advertendum est quod in duobus ultimis generibus tantum ponuntur corporales qualitates, quia tertia species ex alteratione causatur, vel causat primo et per se; forma autem et figura ex terminatione quantitatis resultat. In duobus vero primis generibus et corporalis et spiritualis qualitas potest inveniri.

Habitus ergo potest dividi in operativum et non operativum. Non operativus, in corporalem, ut pulchritudo, sanitas, et in spiritualem, ut gratia. Operativus similiter, in sensibilem et spiritualem. Sensibiles, in varios habitus appetitus sensitivi, ut temperantia, fortitudo, etc.; spiritualis, in intellectualem et moralem. Intellectualis, in quinque species, scilicet sapientiam, scientiam, intellectum, prudentiam et artem. Moralis dividitur in bonum et malum. Malus (si vere est habitus), per omnia genera vitiorum; bonus, per omnia genera virtutum moralium, ut justitia, religio, pietas,

etc. Et his annumerantur virtutes supernaturales eis correspondentes.

Potentia dividitur in activam et passivam; activa, in incorpoream et corpoream. Sub corporea, vitales et non vitales; sub vitalibus, sensitivæ, vegetativæ, etc. Vegetativæ, ut nutritiva, generativa, etc. Sub sensitivis, sensus interiores et exteriores et appetitus sensitivus. Sub incorporea, voluntas et intellectus, et reductivæ supernaturalis potentia, quæ est character. Aliqui etiam reducent ad hoc genus species impressas, quia complent potentiam cognoscitivam, sed verius est quod non dant illi principium operandi, sed disponunt ex parte objecti, ideoque quando dantur permanenter pertinent ad habitus, ut S. Thomas ponit 1-11, quaest. 1, artic. v et vi.

QUÆSTIO XIX.

DE SEX ULTIMIS PRÆDICAMENTIS

ARTICULUS I.

Utrum hæc prædicamenta sint formæ absolutæ, vel relativæ, vel denominationes extrinsecæ.

Quatuor esse sententias circa diditativam rationem horum prædicamentorum advertit Cajetanus, super hoc caput de sex ultimis prædicamentis. Quidam dixerunt hæc prædicamenta significare aliquid absolutum cum respectu, v. g., ubi significat locum cum respectu ad locatum. Alii dicunt consistere tantum in denominatione extrinseca, sicut a loco denominatur locatum; et favet D. Thomas, in III Physic., lect. v. Alii dicunt consistere tantum in respectu. Sed quia relatio est aliud prædicamentum ab istis, dividuntur

in explicando quomodo ista prædicamenta ab illo relationis distinguantur. Et quidam dicunt prædicamentum relationis fundari super res absolutas, tam spirituales, quam corporales; ista vero prædicamenta super modos respectivos et tantum corporales fundari. Alii distinguunt relationes in advenientes intrinsecas, vel extrinsecas: et primas vocant, quæ positæ extremis in actu necessario consurgunt, et istæ perferunt ad prædicamentum relationis. Secundas dicunt, quæ positæ extremis in actu non statim resultant; et in istis ponunt sex ultima prædicamenta; v. g., posito generante et genito, necessario resultat relatio patris et filii; posito tamen agente et patiente, etiam approximatis, non resultat necessario actio, ut in agentibus contingentibus, vel liberis.

Pro resolutione distinguendum est duplex denominatio extrinsecum. Unum, quod seipso immediate denominat sine aliqua mutatione, sicut ex visione denominatur res visa. Aliud, quod denominat mediante aliqua explicatione et modo sui ad alterum, ex qua mutatione vel applicatione necessario aliquid quasi mutatum relinquatur in eo cui adiacet, vel a quo dependet, quod aliqui explicant per respectum, alii per modum. Revera enim modus ille, seu mutatio non est aliquid absolutum omnino ab extrinseco, sed dependens ab illo, licet non sit ad illud ut ad terminum, hoc enim est proprium relationis secundum esse; et sic præcipuum denominans est ipsa forma extrinseca quasi originative, sed applicative est ille modus, quo applicatur ad informandum. Unde provenit, quod aliquando Auctores attribuunt hanc denominationem formæ extrinsecæ, aliquando ipsi modo ex ejus adjacentia relicto, sicut aliquando habitus dicitur ip-

sa vestis extrinseca, aliquando aliquid medium inter vestem et vestitum, ut infra videbimus.

ST ERGO CONCLUSIO: Sex ultima prædicamenta non consistunt in extrinseca denominatione, neque in relatione secundum esse, etiamsi dicatur extrinsecus advenire, sed in modo relicto applicationis extrinsecæ, quo dependet in denominando. — Hæc conclusio est plurimum auctorum, et sumitur ex D. Thoma, tum in Opusc. XLVIII, tract. de sex principiis, ubi negat hæc prædicamenta consistere in respectu, alioquin essent de prædicamento relationis, tum quia in v Met., lect. xv, dicit hæc ultima prædicamenta esse determinata ad aliquod genus rerum naturalium, et lect. xvii, addit esse aliquid consecutum ex relatione potius quam relationem causans. Unde inferitur quod nec in relatione ea constituatur, nec in denominatione pure extrinseca, quia hæc non est genus rerum naturalium. Specialiter autem de habitu docet quod est medium inter vestem et vestitum, I-II, quest. XLIX, art. 1; et v Met., lect. xx, ex Philosopho. Ergo si est medium, et non relatio, nec pure extrinseca denominatio, restat quod sit aliquis modus relictus. Idem insinuat de *ubi* et *quando*, in iv, dist. xvi, quest. iii, artic. 1, questione. 1, agens de circumstantiis. De actione vero et passione, quomodo dicit aliquid in agente et passo, dicemus latius in iii Phys., Deo dante.

Ratio hujus, quantum ad primam partem quod non sint extrinseca denominatione pura, ex eo sumitur quia talis denominatio extrinseca, prout extrinsece tangit res denominatas, non dicit aliquam naturam realem, cum in illis nihil ponat, prout verotinet se ex parte formæ denominantis, quæ in alio subjecto intrinseca est, jam supponitur esse in suo prædicamento, sicut visio prout est actus

oculorum habet prædicamentum, v. g., qualitatis. Ergo non potest iterum poni in alio prædicamento ratione denominationis extrinsecæ, tum quia illa denominatio prout extrinseca non addit novam naturam realem, ergo nec novam rationem ponendi in alio prædicamento; tum denique quia ipsa forma, ratione informationis et denominationis intrinsecæ, non ponitur in alio prædicamento distincto a forma, quia forma et informatio non dicunt duo prædicamenta. Ergo multo minus ratione formationis, seu denominationis extrinsecæ, quæ multo minor est, cum nullam realitatem addat supra formam.

Quoad secundam partem, de relatione secundum esse etiam extrinsecus adveniente, probatur primo: quia quod relatio extrinsecus, vel intrinsecus adveniat, et necessario resultat positæ extremis, vel non resultat, non variat essentialiter rationem relationis, quia nihil mutat de ejus definitione, quæ in hoc solum consistit quod totum ejus esse sit ad aliud; hoc autem salvatur in utraque relatione; ergo non est cur hæc secunda, si vera relatio est et convenit ei hæc definitio, excludatur a relationis prædicamento. Si autem non salvatur hæc definitio in illa, non erit relatio secundum esse sed secundum dici. Secundo, quia falsum est quod positæ fundamento et termino in his relationibus extrinsecis, si fundamentum proximum sit, non statim resultat relatio. Ratio enim fundandi actionem et passionem non est sola positio rei quæ est agens, et rei quæ est patiens, et utriusque applicatio, sed ultra hoc requiritur positio effectus; ab illo enim denominatur agens, et a corpore non quomodocumque, sed circumscribente denominatur ubi, et a veste ut circumdante denominatur vestitum. Posita autem circum-

scriptione necessario sequitur ubi, et posito effectu necessario sequitur denominatio actionis, non minus quam posito duplici albo sequitur relatio similitudinis, quia non solum ponuntur extrema, sed etiam fundamentum proximum, quod est convenientia; remoto autem fundamento proximo, quantumcumque ponantur extrema, etiam non resultat relatio. Et ideo non valet responsio auctorum oppositæ sententiæ quod, posito utroque extremo referibili in relationibus intrinsecis, v. g., duplici albo, non potest relatio impediri, posito autem utroque extremo in relationibus extrinsecis, v. g., agente et patiente, non statim sequitur relatio. In hoc enim non est æqua comparatio quia, cum ponitur duplex album, ponuntur extrema remota et proxima relationis, nam ponitur etiam identitas, seu convenientia, quæ est proximum fundamentum. At vero agens et patiens, etiam applicata solum sunt extrema remota, proxima enim ratio denominandi agens est positio effectus (sine isto enim non datur terminus, et consequenter nec actio), non sola applicatio passivi; posito autem effectu non est impedibilis denominatio illa.

Quod vero non sint formaliter relationes ista prædicamenta, sed modi illi relictæ ex aliqua adjacentia rei extrinsecæ, patet quia nullum eorum formaliter consistit in *ad* ut *ad*. Nam *actio* est ab alio ut emanatio, *passio* in aliquo ut immutatio, *ubi* in loco absolute, *situs* in loco cum dispositione partium, *quando* in tempore, *habitus* in vestitu ex adjacentia vestis. Nullus ergo formaliter respicit purum terminum in ratione *ad*, quod essentialiter petit relatio, sive intrinsecus, sive extrinsecus adveniat; sed solum ab aliquo extrinseco dependet in denominando, ratione cujus non sunt omnino

absoluti modi, licet a termino absoluto sint.

Solvuntur argumenta.

Primo arguitur auctoritate D. Thomæ, in Phys., lect. v, ubi affirmat quod hæc ultima sex prædicamenta sumuntur ex modo prædicandi extrinseco, et sic prosequitur ibi, ostendendo quod sunt extrinsecæ denominationes. Et eodem modo loquitur v Metaph., lect. ix, in collectione prædicamentorum. Similiter docet motum localem terminari ad aliquid extrinsecum, scilicet ad locum, ut i part., q. cx, art. iii; ergo contra D. Thomam negatur quod sint denominationes extrinsecæ. Confirmatur: Quia id quod formaliter denominat in his prædicamentis est aliquid extrinsecum, licet applicatio ejus ponat aliquem modum extrinsecum, non qui sit forma, sed qui sit applicatio formæ: alias non salvatur D. Thomas quando dicit hæc non denominare intrinsece, nec acquiri aliquid intrinsecum, quando illa acquiruntur. Et constat quod locus in ubi, et tempus in quando concurrunt ad istas denominationes, non effective, nec in alio genere causæ quam formalis; ergo simpliciter est extrinseca denominatio, quia quod extrinseca sit, non ex applicatione, sed ex forma sumendum est.

Respond. : D. Thomam loqui, juxta distinctionem supra positam, de eo quod extrinsece denominat mediante modo aliquo, seu immutatione intrinseca, non pure extrinsece, ut diximus hæc prædicamenta denominare. Et similiter docet motum localem acquirere aliquid extrinsecum, ad differentiam motus alterationis et augmentationis, qui producant aliquam formam pure intrinsece denominantem, motus autem lo-

calis acquirit locum, qui sine extrinseco non intelligitur, nec denominat, licet ubi intrinsecum relinquat.

Et ad confirm. respond. : Quod forma denominans non est solum forma extrinseca ut extrinsece manet, sed ut relinquit ex sua adjacentia exteriori aliquam mutationem in re, quæ non est sola applicatio et conditio, sed ratio denominandi cum ordine et dependentia essentiali ab extrinseco concurrente ad ipsam denominationem. Itaque si forma mediante inhærentia informat, resultat forma intrinseca in ratione informandi. Si mediante aliquo modo, qui non sit inhærentia, sed mutatio ex adjacentia relicta, est forma non pure intrinsece denominans, nec pure etiam intrinsece, sed res extrinseca mediante immutatione intrinseca, quæ est ratio denominans. Si vero denominat, omni inhærentia et modo immutandi sublato, est pure extrinseca denominatio, sicut visio denominat rem visam.

Secundo arguitur: Ista sex ultima prædicamenta, quantum ad intrinsecam sui rationem, dicunt respectum ad aliquid extrinsecum ut existens, ita quod ablata ejus existentia tollitur denominatio, sicut ablato effectu tollitur actio, et ablato loco et veste tollitur ubi et habitus: ergo non sunt relationes transcendentales quia dependent ab existentia termini, nec res omnino absolutæ, quia dependent ab aliquo extrinseco.

Confirm. : Nam si sunt entitates absolutæ, necessario habent esse per actionem, quando de novo fiunt, et sic ad actionem daretur actio; imo non esset assignabile subjectum actionis et passionis, quia si esset actio in agente, mutaretur agens secundum formam absolutam ad agendum, et passum non posset im-

mediate pati a forma, verbi gratia, qualitate, vel quantitate, sed immediate pateretur ab illa forma absoluta, quæ est passio.

Respond. : ista prædicamenta dependere ab aliquo extrinseco existente, non ut a termino, sicut relatio secundum esse, sed ut a principio et forma a qua originatur, vel circa quam versatur denominatio; et iste respectus est secundum dici, vel transcendentalis, quia licet dependeat ab existentia illius extrinseci, ut actu existenter denominet, tamen quia essentialiter et per se a tali extrinseco dependet, sicut ubi a loco, actio ab effectu, etc.; ideo dicitur illa relatio transcendentalis et secundum dici. Relatio autem secundum esse non consistit in hoc solum quod pendeat ab existentia termini ut actu existat, quod aliis est commune, sed quod sit ad illum solum ut ad purum terminum.

Ad confirm. respond. quod non est necesse ad omnem entitatem absolutam dari per se actionem, quando vel est ipsa actio, vel aliquis modus, seu ratio essentialiter connexa, vel consecuta ad aliquid prius, sicut subsistentia, unio, et alii modi, imo et propriæ passionis. Et tamen ad ubi datur per se motus localis in his prædicamentis. In opinione autem Scoti, qui ponit ad relationes extrinsecas, quæ sunt ista prædicamenta, dari per se actionem, manifeste sequitur quod vel ad actionem datur per se actio, vel actio non est relatio extrinsecus adveniens, aut talis relatio non requirit actionem præter positionem fundamenti et termini.

Ad ultimam partem argumenti de subjecto actionis, remittimus ad iii Physicor. tractandam illam difficultatem, an sit in passo vel in agente; et ad præsens solum dicimus quod, cum denominatio hujus prædicamenti actionis sumatur ab effectu

producto tanquam ab aliquo extrinseco, ut D. Thomas docet in iii Physicor., lect. v, et Opuscul. XLVII, tractatu de actione; et sequenti articulo videbitur, non est difficile intelligere quod effectus denominat agens mediante ipsa egressione, quæ relinquit ipsum agens determinatum et applicatum, non ad agendum per modum virtutis, sed in actu secundo agens; sicut locus mediante ubi relinquit locatum sibi subjectum, et similiter passio est modus, quo ipsa forma inhærens, ut procedens ab agente, immutat passum non mediante alia forma, sed mediante alio modo formæ. Et sic quantitas, vel qualitas in ratione formæ immediate recipiuntur, licet consequatur aliquid in ratione modi.

ARTICULUS II.

Quid sit actio et passio prædicamentalis.

Fere omnia, quæ de quidditate actionis et passionis disputari possunt, in iii Phys. tractanda sunt: de subjecto actionis, de distinctione transeuntis et immanentis, et de specificatione actionis a termino, vel a principio. In præsentem autem solum oportet videre quomodo constituantur hoc prædicamentum, in quantum ab aliquo extrinseco dependet in sui denominatione.

Est ergo supponendum quod, præter suppositum operans et principium, seu potentiam operativam, in ipso exitu, seu processu effectus a causa et invenitur effectus procedens, et motus seu mutatio qua procedit, et relatio quam effectus fundat ad causam et causam ad effectum. Sed neque effectus, neque relatio sufficienter constituere causam in actu agentem, sed ulterius requiritur quedam formalitas, quæ dicitur actus secundus, qui et causam ipsam respicit ut ab

illa, et terminum seu effectum, ut ad illum, non respiciendo tantum, sed immutando vel producendo, unde non absolvitur ab aliquo extrinseco. Et hæc dicitur causalitas efficientis. Non enim sufficit effectus, quia hic est ipse causatus in facto esse, non ratio causandi. Non motus, quia hic est ipse effectus in fieri, et sicut effectus in facto esse non est ratio causandi, ita neque in fieri. Unde motus sub conceptu motus est postprædicamentum, et denominat rem motam, non agentem, quod fit ab hoc prædicamento. Nec denique est relatio, quia hæc fundatur in actione et effectu producta, et sic supponit actionem. Restat ergo quod sit actus ille secundus, quo causa est actu causans.

Ut autem advertit S. Thomas, Op. XLVIII, c. 1, de actione, actus secundus potest comparari ad primum vel secundum habitudinem habendi formam, vel secundum habitudinem transeundi, seu emittendi ex se formam, quod fit per actionem transeuntem, v. g., calere est idem quod habere calorem in actu, existere idem quod habere existentiam, calefacere vero est idem quod producere calorem. Actus autem secundus ut emittens, prout emittens seu producens, est quod pertinet specialiter ad hoc prædicamentum, ut ibi S. Thomas dicit. Nam actus secundus habendi pertinet ad quaecumque formam, quæ dat esse formaliter. Et dico *producens*, sive de novo res fiat in esse, sive de novo uniatur, aut quovis modo immutetur, licet de novo non fiat.

Ex quo sequuntur duo circa actionem, et alia duo circa passionem. Sequitur primo circa actionem quod, licet actio egrediatur ab agente et dicat rationem *ad*, tamen non denominatur agens in vi egressionis actionis, sed in vi egressionis effectus, qui mediante actione egreditur.

Quamdiu enim effectus non egreditur, actio sola non denominat agens, id est producens, debet enim aliquid producere; ita quod sine extrinseco a quo denominatio agentis dervitur, actus secundus non denominat in genere actionis; et sic in Deo actio non egreditur a potentia, sed effectus, ut docet S. Thomas 1 p., q. xxv, art. 1, actus autem secundus idem est cum potentia, et tamen non denominatur Deus agens nisi quando effectus producit. Et quia effectus ipse ut procedens, sive in se subsistat, sive in passo inhæreat, extrinsecum quid est agentis, ideo dicitur fieri ista denominatio agendi ab aliquo extrinseco, ut dicit D. Thomas, Opusc. XLVIII cit., et III Physic., lect. v; et auctor sex principiorum definit actionem: « Quod sit forma seu actus, secundum quem in id quod subicitur (id est in passum) denominatur agere. » Ipsa autem egressio effectus ab agente relinquit in agente sufficientem determinationem et modum, seu applicationem, qua fit talis denominatio ex effectu producta. Sequitur secundo quod actio immanens, ut immanens, non est actio formaliter hujus prædicamenti, sed virtualiter, quatenus virtualiter importat productionem, quod tamen non convenit omni actioni immanenti, salvatur enim intelligere sine productione, ut intelligere divinum non prout in Patre, et in nobis contemplatio post formatum verbum, et visus, vel tactus, alique exteriores sensus intra se non producant terminum, idemque probabiliter dicitur de visione beata. Sed de his dicemus in libris de anima, et videri potest D. Thomas, Opusc. XLVIII cit., c. 1, de act., ubi hoc aperte dicit. Et 1 p., quæst. xxxiv, art. 1, et III, inquit: « Quod intelligere, ut distinguitur a dicere, quod est producere verbum, solum importat habitudi-

nem intelligentis ad rem intellectam, in qua nulla ratio originis importatur, sed solum informatio quædam in intellectu nostro, prout intellectus mister fit in actu per formam rei intellectæ. » Ergo si importat actum secum per modum informantis et habentis in actu, non per modum originantis aliquid et emittentis, consequenter ex vi conceptus proprii formalissime non est actio hujus prædicamenti, sed actus secundus, quo redditur potentia in actu secundo cognoscens. Ideoque assimilatur a D. Thoma intelligere ipsi existentia, seu esse, 1 p., q. LIV, art. IV; et sic directe isti actus sunt qualitates per modum dispositionis. Quia tamen etiam actui immanenti convenit producere aliquando, dicitur virtualiter actio, sicut cum per intelligere producit verbum, in quantum est quoddam dicere.

De actionibus autem, quæ dicuntur simplices emanationes, diximus in quæst. II, de proprio, et inf. statim dicemus, quod actiones non sunt, sed connexiones inter essentiam et proprias passiones, vel dependentia aliqua per modum connexionis. Actio enim, quæ est ipsa egressio effectus dependens ab agente, dicitur emanare non fieri; proprietates etiam fiunt per actionem generativam substantiæ, in quantum vero connectuntur cum substantia, dicuntur ab illa emanare.

Circa passionem, sequitur primo quod passio opposito modo se habet ad actionem; denominat enim passum non ut præcise est receptio formæ, sic enim pure intrinsece denominaret, sed ut est in passo ex illatione agentis, ut producentis ex præsupposito subjecto; a receptione enim formæ, quasi innata (sicut cum recipitur in natura propria passio) non dicitur pati subjectum, sed a receptione illata ab agente, et ideo definitur passio a D. Thoma, Opusc.

XLVIII citato, quod « est effectus, illatioque actionis. » Vel, ut alii definiunt, « est forma, qua media passum recipit aliquid ab agente. »

Sequitur secundo qua ratione dicantur actio et passio identificari cum motu enitativo. Quod negant aliqui ex discipulis Scoti; sed aperte asseritur a D. Thoma, Opusc. XLVII cit., cap. 1, de actione; et c. 1, de passione, et dicitur plenius in IV Physicor. Motus enim dicitur actus entis in potentia, id est forma, seu effectus prout in fluxu, seu mutari et fieri de uno ad aliud. Unde necessario constat duplici formalitate, scilicet ab aliquo et in aliquo, est enim omnis motus ab agente et est in patiente, seu recipiente. Unde non potest intelligi motus sine ista duplici formalitate actionis ut ab aliquo, et passionis ut in aliquo.

Quomodo autem, si sunt una et eadem res, dicatur passio effectus actionis? Resp. S. Thomas, c. 1 de passione cit.: « Quod effectus potest dupliciter dici, uno modo proprie, quando aliquid causatur, vel causatum est ab aliquo, et isto modo passio non est effectus actionis: alio modo quia quando utrumque fit, ita fiunt simul quod unum necessaria connexionem intelligitur esse post aliud, et sic unum quodam modo dicitur esse causa efficiens respectu secundi, ut in tract. de proprio dictum est. » Quæ doctrina optime confirmat quæ diximus de emanatione, quæ proprie non est actio respectu essentia, sed connexio non solum unius cum alio, sicut predicata quidditativa, sed unius post aliud; sic enim est connexio sequelæ, seu emanationis. Et hoc modo passio est effectus actionis.

Solvuntur argumenta.

Objicies: Actio et passio conveniunt in aliquo communi univoco,

scilicet in ratione motus seu viæ : ergo non sunt prædicamenta diversa, hæc enim in nullo univoco conveniunt. Nec potest dici quod conveniunt identice et physice, non in aliquo superiori prædicabili. Contra enim est quia ea quæ sunt idem realiter non possunt diversa prædicamenta constituere, quia prædicamenta sunt primo diversa : ergo in nullo conveniunt. Et multo minus tanta convenientia quod identificentur entitative.

Respond. : Quod multi hærent in convenientia istorum duorum prædicamentorum in illa superiori ratione viæ et tendentiæ. Aliqui enim volunt convenire in illa tanquam in quodam transcendentali. Alii quod est ratio communis univoca, quia non reputant inconveniens quod aliquid superius possit esse univocum duplici prædicamento. Sed melius respondetur solutione data, quod motus non est prædicatum commune per modum gradus superioris, sed per modum postprædicamenti. Numeratur enim in illis, et ita motus est communis per identitatem et in re, non per universalitatem et rationem. Et ad replicam dicitur quod bene potest aliqua formalitas identificari cum aliquo, a quo distinguitur prædicamento, sicut modus cum suo subjecto, et sessio cum sedente, ubi cum re locata, et tamen modus est in uno prædicamento, et res in alio; sufficit enim ad diversa prædicamenta quod formaliter et quidditative sint primo diversa, licet materialiter et entitative sint idem.

Secundo arguitur contra definitionem actionis traditam, quod sit *forma qua in subjectam rem agere dicimur*, tum quia creatio est vera actio et non ex præsupposito subjecto, tum quia id secundum quod vel quo agere dicimur est principium agendi, causalitas autem seu actio

non est principium agendi. Confirmatur : Actio est quid incompletum in quantum actio; ergo non constituit prædicamentum. Antec. prob. quia ut actio est et a passione distinguitur non inhæret; inhærentia autem complet accedens, sicut subsistentia substantiam; ergo.

Respond. ad 1 prob. quod creatio activa non est actio hujus prædicamenti, cum sit ipsa substantia et potentia Dei cum respectu rationis ad creaturas, et reali dependentia creaturarum a Deo : nec enim actio procedit a Deo, ut diximus, sed effectus; est enim de se ipsa potentia actus purus et ultimus. Creatio autem passiva, id est processio creaturæ non est actio, sed effectus actionis, id est dependentia termini a Deo cum novitate essendi. Ad 2 prob. dicitur quod actio non dicitur secundum quam dicimur agere tanquam principium, sed tanquam causalitas et ratio procedendi; nec enim a solo principio, sed etiam ab ipso actu secundo et causalitate, imo ab hoc solo denominamur agentes in actu.

Ad confirm. respondet. : Quod actio etiam inhæret, licet ut actio non significetur inhærens, sicut expresse docet D. Thomas, vii de *Potent.*, art. ix, ad 7, et in r. dist. xxxii, quæst. 1, artic. 1. Unde aliud est quod actio non inhæreat absolute, hoc enim esset excludere ab illa rationem accidentis; aliud quod in quantum actio non explicet inhærentiam, quia consideratur ut ab alio, licet ibi includat esse in alio, sicut relatio sub conceptu *ad* non explicat *in*, licet includat. Sed dices : Relatio, licet in ratione *ad* non explicet inhærentiam, tamen nec etiam constituit prædicamentum distinctum secundum rationem *ad* ab ipsa ratione *in*. At vero actio sub ipsa ratione *ad* constituit distinctum prædicamentum ab ipsa passione, quæ dicit

ipsam rationem *in* : ergo remanet eadem difficultas, quomodo actio sit accidens completum, ut constituit distinctum prædicamentum, si non dicitur rationem *in*.

Resp. : Quod passio non consistit in inhærentia ipsius actionis, sed in receptione effectus, quæ est forma a qua fit passio secundum quod est ab agente, ipsi autem modus qui est actio, seipso est inhærens, quia seipso identificatur cum motu, et non ratione passionis, licet non significetur ut inhærens.

Restabat agere de termino actionis quantum ad formalitatem ejus : in quo vel considerantur conditiones actionis generales, v. g., quod sit terminus productus, eductus, inductus, transmutatus, de quibus aliqui disputant quænam ex illis conditionibus constituat terminum in ratione termini. Aliæ vero sunt rationes speciales specificantes actiones, ut quod sit ad qualitatem vel ad locum, vel consideretur aliqua formalitas in modo acquirendi, ut quod idem locus acquiratur per ascensum vel descensum : de quibus, quia involvunt difficultatem de specificatione, in m *Physic.*; et in libr. de *Anima* agendum est.

COORDINATIO PRÆDICAMENTI ACTIONIS ET PASSIONIS.

Actio genus generalissimum primo dividitur in transeuntem et immanentem, juxta opinionem quod immanens proprie sit actio. Immanens in cognoscitivam et volitivam. Et utraque in corporalem et spirituales. Corporalis cognoscitiva in actiones sensuum interiorum et exteriorum. Spiritualis cognoscitiva in intellectualem, qualis est in angelo, discursivam, qualis est in nobis, supernaturalem, ut visio beata. Et quælibet istarum in varias species

juxta diversa objecta. Appetitiva corporea in varias passionibus. Appetitiva spiritualis in varias species actuum naturalium et supernaturalium, et quilibet illorum juxta diversa objecta in varias species.

Actio transiens videtur primo dividenda in artificialem et naturalem. Artificialis per infinitas species artis, ut ædificare, pingere etc. Naturalis in substantialem, et accidentalem : substantialis est generativa, quæ per diversos terminos suæ productionis variatur. Accidentalis in augmentationem, alterationem et motum localem, et unaquæque in varias species atomas; ut motus localis in circularem, et directum etc. Alteratio in intensionem, remissionem etc.

In prædicamento passionis eadem species ponende sunt, quæ in actione productiva ex subjecto.

ARTICULUS III.

Quid sit prædicamentum ubi, et situs.

Etiam difficultates quæ pertinent ad locum non sunt præsentis tractatus; sed ad quartum *Physicorum* pertinet. In præsentem ergo solum duo explicanda sunt. Primum : An *ubi* sit modus intrinsecus vel extrinsecus rei locatæ. Alterum, circa species *ubi* quæ pertinent ad hoc prædicamentum.

Circa primum aliqui distinguunt duplex *ubi*. Alterum intrinsecum, quod est ipsa præsentia rei independens ab omni ambiente extrinsecum quam acquirit motus localis; alterum extrinsecum, quod est ipse locus ambiens, et acquiritur etiam per motum localem, sed secundario et mediate, potest enim salvari sine ipso. De quo vide *Conimb.*, supr. cap. ix *Prædicam.*, quæst. ii, art. 1, et *Suarez*, disput. li *Met.*, lect. 1. *Præ-*

cipuum, fundamentum deducitur ex ipso motu locali facto in vacuo, vel extra cœlum. Suppono enim posse moveri corpus in vacuo, nam de corpore Christi docet S. Thomas III part., q. LI, art. IV, et Quodlibet VI, art. III, quod est supra totam continentiam cœlestium corporum, ita quod non continetur a loco. Ad hoc autem necesse fuit quod ascensione et motu suo, saltem aliquas partes corporis Christi extra ultimam superficiem cœli moverentur, ita ut solum pedibus tangat illam superficiem, reliquum vero corpus sit extra locum. Et sic caput et brachia per motum extra omnia loca mundi posita sunt: sed ille motus capitis et aliorum membrorum acquisivit aliquem terminum, quia est actio, et non ab extrinseco ambiente dependente, ergo intrinsecum; et hoc est ubi, quia omnis terminus motus localis est ubi. Idem prorsus argumentum fit de ultimo corpore mundi, quod est in loco, et habet ubi: siquidem est alicubi, et tamen nullo extrinseco circumscriptur. Ergo datur ubi non proveniens, ab extrinseco circumdante.

Et ex hoc pendet secunda difficultas. Nam si ubi est præsentia intrinseca a nullo extrinseco proveniens, non est cur angelonegetur huiusmodi intrinseca præsentia: et sic pertinebit ad hoc prædicamentum, quod tamen non esset, si ubi huius prædicamenti solum esset illud quod pendet a circumscriptoribus, quia angelus non est circumscriptive in loco sed continetur loco sicut anima nostra corpus suum.

Ad istas difficultates non possumus plene respondere in præsentia, quia multa tangunt ex libris Physicorum et ex materia de angelis. Sufficit advertere nunc quod præsentia loci duo includit. Unum quod pertinet ad distantiam vel in distantiam, aliud quod pertinet ad continentiam pas-

sivam vel activam: nam si duo homines sint propinqui, habent rationem indistantiæ unius ad alterum et habent contineri a superficie ambiente. Quod si aer ambiens removeatur alio corpore non succedente, illi homines manebunt indistantes sicut ante, quia nec appropinquaverunt magis nec recesserunt, nec tamen contenti loco manebunt. Si autem moveantur, poterunt acquirere majorem distantiam vel propinquitatem quam ante habebant, licet non acquirant circumscriptorem et continentiam. Et hæc distantia, vel propinquitas formaliter est relatio, sed fundamentaliter est aliquis modus vel positio, aut determinatio istius corporis erga aliud ratione cujus aliter atque aliter se habet erga illud, fundatque diversam relationem distantiam. Quod a posteriori colligitur, quia inter duo corpora in vacuo potest esse distantia, vel propinquitas: hæc autem relatio non potest fundari in sola substantia corporis, ergo in aliqua nova determinatione erga aliud corpus, seu modo et positione. Et hunc modum seu determinationem acquirit motus localis. Unde dicit S. Thomas, Opusc. LI, circa finem: « Quod motus localis non solum est in loco, sed circa locum. » In loco autem acquirit circumscriptorem, sed circa locum non potest acquirere circumscriptorem, sed distantiam, vel propinquitatem diversam. Ergo, remoto loco, adhuc circa locum vel circa aliud corpus moveri potest.

Quod si dicas, si ablata tota machina universi sicut ante primam creationem, lapis crearetur et moveretur, quid acquireret, si aliquid omnino intrinsecum non acquireret. Respondet. probabilius videri quod illud corpus nullatenus moveretur, quia nec in loco, nec circa locum, nec penes distantiam, aut

propinquitatem erga aliud, quia non est aliud circa quod ista exerceantur positive, negativa autem distantia, vel indistantia quæ pure negativa est, non potest positivum motum terminare. Et sic defectu materiæ, et per accidens corpus illud esset immobile, sicut si ignis ibi poneretur, non calefaceret, quia materia deesset. Neque tunc haberet vel acquireret ubi definitivum, quia licet non esset ubique, sicque negative esset definitum, non tamen esset in aliqua parte determinate, quia nulla tunc daretur pars in qua esset. Ubi autem definitivum si positivum est, determinatam partem debet occupare eum negatione ubiunitatis. Et declaratur hoc ex alio principio, quia motus solum invenitur per se inter terminos contrarios, ut dicitur in Metaphysic., lect. XII, apud D. Thomam, qui addit contrarietatem secundum locum esse plurimam distantiam secundum rectam lineam, tunc autem nulla esset contrarietas inter terminos motus, quia omnia essent nihil; ergo non esset motus.

Ex dictis colligitur non posse dari aliquam præsentiam, quæ sit omnino intrinsecus modus absolutus ab omni extrinseco, sive ambiente sive distante, vel propinquo. Patet quia talis modus solum est ad se, siquidem non est aliud extra se: ut autem aliquid sibi ipsi sit præsens, sufficit existentia, quæ est in rerum natura. Nec enim effectum alium addere potest præsentia ad se præter existentiam: hæc autem per productionem habetur, non per motum.

Sequitur secundo quod ubi consideratum complete et adæquate non dicit solum modum distantiam vel propinquitatis, sed etiam circumscriptorem et continentiam in loco. Sumitur ex D. Thoma, Opusc. XLVIII, cap. I de ubi, et IX Metaph., lect. XII, ubi in-

quit: « Ubi nihil aliud significare quam esse in loco, et moveri secundum locum nihil aliud est, quam moveri secundum ubi. » Unde et ultima sphaera dicitur non esse in loco secundum se totam, quia caret continenti exteriori, ut dicit in IV Physic., lect. VII, et Opusc. LI. Ratio autem huius potest aliquantulum sumi ex eo quod connaturali modo nulla distantia vel propinquitas queritur propter se, sed ut res contineatur in aliquo, in quo conservetur, vel fugiat contrarium, aut aliquid conveniens acquirat, quod totum intendit motus localis. Videmus enim motum localem a natura dari gravibus ut conservativum locum querant, animalibus ut convenientiam appetitus acquirant, vel noxia fugiant; ordinatur ergo in motu locali acquisitio distantiam vel præsentiam ad continentiam loci, sicut etiam motus violentus ad oppositum ordinatur. Cum ergo totum quod acquirit motus localis sit ubi, non autem præcise distantiam, liquet quod ubi principaliter et complete dicit continentiam et circumscriptionem in loco, supponendo tamen distantiam vel indistantiam, quæ ad circumscriptorem præcipue ordinatur. Et ideo ubi prædicamentale per circumscriptorem definitum est ab auctore sex principiorum scilicet: « Circumscriptio passiva locali ab activa circumscriptioe loci proveniens. » Et sicut non potest dici quis vestitus nisi a veste, sic nec ubicatus nisi a loco circumdante. Si vero motus localis detur in vacuo, erit imperfectus et secundum quid, acquirereque non ubi simpliciter, sed modum distantiam vel præsentiam quæ requiritur ad ubi, vel si nullum corpus sit cui præsens sit, vel distans, nihil acquirit.

Sequitur tertio quid dicendum sit de ubi definitivo spirituali, quid de sacramentali, et de præsentia sub-

stantiæ denudate quantitate? Dicitur enim ubi definitivum juxta S. Thomam, Opuseul. XLVIII, cap. 1 de ubi, quod non est ubique, sed determinatam partem habet suæ præsentiae, quasi ad certum terminum finiatur. Et in hac generalitate etiam convenit corporibus definitivum ubi, id est, certæ ac determinatæ partis: sed applicatur spiritualibus rebus, quia caremus nomine proprio præsentiae spiritualis. Non tamen convenit ubi definitivum corpori Christi in Sacramento, ut male aliqui putant, quia licet non sit ubique corpus Christi, non tamen ex vi illius definitur ad certam partem. Non enim ita est in his speciebus panis, quod non possit esse in aliis, licet secundum quid definitum dici possit, quia non in alio quam in speciebus panis esse potest. Unde non vocatur definitivum ubi, sed sacramentale. Denique substantia spoliata quantitate caret ubi, quia caret positiva præsentia loci, quia nec continet locum, nec a loco continetur, nisi radicaliter et virtualiter. De quo plura diximus quæst. XVI.

Est tamen difficultas: Ubi angelicum, quod est continentia activa loci, et ubi sacramentale, quod est præsentia corporis indivisibili modo, conveniant cum ubi circumscriptivo in hoc prædicamento ubi? Certe D. Thomas rejicit ubi angelorum ab hoc prædicamento, Opuseul. XLVIII, cap. 1, et I P., q. LII, a. 1 et II, docet angelum æquivoce esse in loco cum corpore. Et quidem recte, nam ubi non est sola præsentia ut sic, quia hæc formaliter est relatio, atque ad alterum prædicamentum pertinet, fundamentum autem præsentiae non semper facit ubi. Est enim multiplex præsentia, sicut et multiplex unio. Est enim præsentia objectiva, sicut objectum est præsens angelo hoc ipso quod existit, licet sit distans; est etiam

præsentia informativa, sicut anima in corpore, quæ in ratione informandi non fundat ubi, et vestis est præsens corpori quod vestit, et prout sic non fundat ubi, sed habitum, quod est aliud prædicamentum. Angelus autem non fundat præsentiam localem nisi in ratione agentis et operantis, ideoque nec loco continetur, sed locum continet: ita quod sicut anima est corpori præsens informando, ita angelus agendo et per applicationem virtutis dicitur esse applicatus loco. Ergo sicut informatio et applicatio animæ ad corpus non fundat præsentiam quæ sit ubi et hujus prædicamenti, ita nec angeli virtus applicata fundat præsentiam quæ sit ubi, sed quæ sit præsentia actionis. Nec etiam angelus est proprie distans, cum non sit quantus, nec magnitudine spatii sit mensurabilis, ita ut ab illo ad corpus possit sumi aliqua mensura distantiae; ergo nullo modo ejus præsentia pertinet ad ubi hujus prædicamenti. Sed hæc ad Theologos remittimus, non enim hujus loci sunt. Similiter præsentia illa sacramentalis corporis Christi, alterius rationis est ab ubi, quia non potest acquiri per motum localem immediate et per se, sed solum mediantibus speciebus, quibus alligatum est, per accidens movetur motu totaliter subjectato in speciebus, sicut in homine motus corporis non subjectatur in anima per se, sed in toto ratione corporis, et per accidens in anima. Unde remotis speciebus non magis habet ubi corpus Christi quam substantia denudata quantitate; ideo illa præsentia est alterius rationis. De quo in materia de Eucharistia.

Si quæras an quolibet accidens habeat suum ubi distinctum a substantia? Respond. quod sicut omnia quantificantur eadem quantitate, ita eodem ubi ubicantur; continentur enim sub eodem spatio et

loco, et sic, sicut extenduntur in ordine ad locum eadem quantitate, ita eodem ubi totius commensurantur loco. Nec obstat quod facta consecratione panis, quantitas manet in loco, et non substantia. Respondetur enim quod sicut quantitas manet commensurata loco eadem extensione qua antea, licet non afficiendo substantiam sicut antea, sed per se sustentata a Deo, ita manet ubi dimensionum, quod media quantitate inhærebat substantiæ, solam afficiens quantitatem et etiam alia accidentia quæ sunt in quantitate.

Ad rationes dubitandi a principio constat ex dictis quid acquiratur per motum in vacuo, et quomodo ultimum corpus sit in loco.

Circa prædicamentum situs, advertenda est ejus definitio ex auctore sex principiorum, apud D. Thomam Opus. XLVIII, capit. 1 de situ; et I-II, q. XLIX, art. 1 ad 3: « Quod est positio seu ordinatio partium in loco, sicut sedere, stare, cubare etc. Ordinantur enim partes comparative ad locum per situm formaliter, sicut per quantitatem ordinantur in toto. Quomodo autem distinguatur ab ubi, variant auctores. Quidam sola ratione distinguunt, forte quia situs est ordo partium in loco, qui non videtur addere supra esse in loco nisi solam existentiam in loco coordinatam, quod substantialiter est ipsum ubi.

Sed oppositum efficacius probatur. Tum ex generali ratione, quia diversa prædicamenta non possunt sola ratione distingui, alioquin non essent primo diversæ ordinationes et quidditates rerum. Tum specialiter, quia potest situs manere invariatus variato ubi, sicut in eo qui sedens vel stans portatur, sine variatione sessionis mutando diversa loca; et similiter toto loco invariato potest secundum partes variari situs, sicut in eodem loco potest quis

sedere, aut stare, aut cubare. Ex hoc enim sumit D. Thomas diversitatem hujus prædicamenti a prædicamento ubi in Opus. XLVIII, capit. 1 de situ. Videatur etiam IV Physic., lect. VII, ubi ostendit quod ad situm non est per se motus, quia ejus species indivisibiles sunt: quolibet enim addito vel subtracto variatur species, sicut etiam fit in figuris. Unde fere eodem modo se habent species in situ atque in figura, cum situs se habeat ut figura externa corporis. Sed quia sumitur per comparationem ad locum, qui aliquid extrinsecum est, ideo denominatio hujus prædicamenti non est pure intrinseca, sicut figura.

COORDINATIO PRÆDICAMENTI UBI.

Genus supremum quod est ubi dividitur ab aliquibus in tres species: scilicet circumscriptivum, definitivum, et supernaturale seu sacramentale. Sacramentalis ubi solum cognoscimus unam speciem, scilicet præsentiam corporis Christi in Sacramento. Definitivum ubi est præsentia spirituum creatorum in loco, quæ secundum diversos modos operandi in loco poterit variari. Sed jam diximus ubi angelicum non pertinere ad hoc prædicamentum; est enim præsentia virtutis, non præsentia locati et ubicati. Si quæ tamen divisio illi convenit, potest esse in ubi activum quo est in loco operando, et passivum quo est in loco per alligationem.

Ubi circumscriptivum probabile est esse infimam speciem, quia esse Romæ aut Compluti non variat formalitatem loci, sed materialem distantiam. Unde nec motus locales quocumque locum variando distinguuntur specie. Si quis autem ponat esse speciem subalternam,

tot species loci debet ponere quot sunt distantie.

IN PRÆDICAMENTO SITUS.

Ponit Albertus sub genere supremo duas species subalternas : scilicet poni recte, vel inflexe. Sub positione inflexa continentur infinitæ species, ut sessionis, cubationis, genuflexionis etc.; ponitur etiam asperum et lene, secundum quod dicunt æqualitatem partium.

ARTICULUS IV.

Quid sit prædicamentum quando et habitus.

Quidam sumunt prædicamentum quando pro quacumque duratione intrinseca, eadem ratione, qua ponunt ubi esse præsentiam intrinsecam; et præterea quia duratio est aliquid reale et realiter denominans : ergo pertinere debet ad aliquid prædicamentum, et non ad aliud quam ad istud. Denominat autem intrinsece sicut et existentia, quia duratio est continuatio existentie. Ita P. Suarez, disp. I Met., sect. XII.

Hæc sententia nullo modo est admittenda ex ipsismet ejus principiis. Nam duratio intrinseca rei non est aliud quam continuatio existentie : ergo non est aliud distinctum ab existentia, alias non esset continuatio et perseverantia ejusdem, sed successio. Existentia autem non constituit prædicamentum per se distinctum a re qua existit, in opinione quidem auctorum oppositorum, quia dicunt existentiam non distingui realiter a re producta, et reali quidditate. In nostra autem sententia, licet existentia distinguatur a re existente, tamen reducitur

ad prædicamentum rei existentis, sicut subsistentia ad substantiam, eo quod existentia per se non constituit quidditatem, sed tantum quidditates constitutas ponit extra causas; et sic distinguitur una existentia ab alia per speciem rei, cujus est existentia; nam habet in omnibus eundem effectum formalem, scilicet ponere extra causas. Nec valet dicere quod duratio non est accidens metaphysice distinctum a re durante, sed accidentaliter de ea prædicari, et hoc sufficit ut sit distinctum prædicamentum. Sed certe si hoc ita esset, etiam existentia esset distinctum prædicamentum, quia accidentaliter prædicabiliter dicitur de creaturis. Et præterea confunditur omnis ordo prædicamentorum. Alius enim est ordo accidentis prædicabilis, alius prædicamentalis; potest enim substantia prædicari accidentaliter prædicabiliter, ut vas est ligneum, est aureum, animal est equus; non tamen est accidens prædicamentale.

Quare dicendum est quod hoc prædicamentum non sumitur pro duratione intrinseca rei quæ durat, sed pro durationis mensuratione. Et sic solum constituitur respectu durationis mensurantis, non informantis : illa enim mensuratio, qua aliquid dicitur esse in tempore, denominationem hujus prædicamenti ponit. Ideoque definitur quando : « quod est id quod ex adjacentia temporis relinquatur », id est ex mensuratione, ut S. Thomas explicat Opusc. XLVIII, c. de Quando. Unde nec ipsum tempus, ut est intrinseca duratio motus, ponitur in hoc prædicamento, sed ut ponit adjacentiam suam in rebus temporis subjectis. Et ita perpetuo explicat rationem hujus prædicamenti S. Thomas, loco cit., et in III Physic., lect. v, ubi inquit : « Quod quando est, secundum quod aliquid denominatur a

tempore », et idem habet in v Met., lect. ix. Et ratio est quia licet tempus sit extrinseca mensura, tamen ea quæ subjiciuntur tempori non minus afficiuntur ab illo, quam ea quæ subjiciuntur loco et vesti, ut illud dicatur locatum, hoc vestitum. Sed hoc sufficit constituere in eis modum et denominationem sufficientem ad duo prædicamenta. Ergo etiam illud sufficit ad prædicamentum quando. Nec valet dicere quod tempus est solum coexistens et concomitans rem, quæ est in tempore, quod magis pertinet ad relationem coexistentie. Nam contra est quia tempus non pure concomitatur res sibi subjectas, tum quia mensura illarum est, tum quia est causa, cum a cæli motu, qui in re est tempus, inferiora ista mutantur.

Sed inquires an omnes mensurae durationis, etiam spiritualis et supernaturalis in hoc prædicamento ponantur; an vero sola mensuratio temporis. Respondet S. Thomas, Opusc. XLVIII, cap. ultimo de Quando, negative : nec enim duratio invisibilis per se habet quandare, ipsaque durationes distinguere ac dividere mensurando, ita quod seceratur distinctio unius durationis et more ab alia, quibus distinguimus quando aliquid fuit, vel est. Si autem aliquid indivisibiliter est præsens, non possumus ibi interrogare quando fuit vel erit, quia semper et eodem modo est. Servit ergo quando pro durationibus mutabilibus. Et sicut non ubicatur loco angelus, quia continet locum, non continetur, sic non quantatur (ut sic dicam) duratione, quia est super omnem durationem per quando distinguibilem.

Sed insurgit duplex difficultas. Prima : Ad quod prædicamentum pertineant mensurationes illæ indivisibilem durationum. Cur enim non dicemus quod pertinet ad hoc

prædicamentum omnis mensuratio durationis, licet magis denominetur quando a mensura temporis, quæ nobis est notior. Secunda : Quomodo constituatur prædicamentum reale in mensuratione temporis, cum differentie temporis et diversæ ejus mensuræ non nisi per intellectum fiant. Tempus enim in re est quid continuum, sicut ipse motus cæli cum quo identificatur; mensurat autem secundum numerum et divisionem quæ solo intellectu fit.

Ad primum respon. : Quod mensurae aliarum durationum indivisibilem non relinquunt aliquid ex adjacentia sua in inferioribus durationibus, sicut tempus in his quæ tempore mensurantur; nam ea quæ sunt in tempore dependent a tempore ut a causa, quia omnia inferiora dependent a motu cæli. Et sic dividuntur, et notantur inferiores durationes mobiles ex adjacentia temporis, quod est motus cæli, a quo derivantur, et cui subjiciuntur : sicut etiam locus in quantum subjicit sibi locatum constituit locum, et resultat ubi. Reliquæ autem mensuræ indivisibiles, licet una sit uniformior altera, v. g. duratio supremi angeli, et tempus ejus discretum sit uniformius durationibus inferiorum; non tamen durationes inferiores causantur a superiori, nec subjiciuntur, et continentur ab illo, sicut motus inferiores subjiciuntur motui cæli et temporis; quia angeli non habent motus naturales a superiorum motu causatos, sed tantum intentionales et liberos, magis vel minus uniformes, quorum unus potest mensurari per alium, sicut pannus per ulnam, sed non necessario ei subjicitur, et ab eo immutatur. Sola æternitas Dei, quæ non est in prædicamento, continet et causat omnes alias mensuras, sed quia indivisibilis est, non quantat

illas divisibiliter, sed continet uniformiter sine successione; quod duratio angelica non potest respectu inferiorum.

Ad secundum. Respond. quod licet divisio et numeratio temporis actualiter fiat per intellectum, fundamentaliter tamen datur in re numerabilitas, seu prius et posterius motus. Et ita illa adjacentia temporis, quæ dicitur quando, relinquatur ex ipso tempore numerabili, et divisibili fundamentaliter, licet actualis divisio solum ab intellectu fiat.

Species hujus prædicamenti statim numerabimus in ejus coordinatione.

Circa prædicamentum habitus. Definitio ejus est: « quod est corporum, et ea, quæ circa corpus sunt, adjacentia. » Sicut enim ex loco adjacenti et ambiente redditur res locata, et ex subiectione ad tempus quandata; sic ex veste circumdante dicitur induta. Unde falsum est quod quidam dicunt: habitum esse modum aliquem, qui est in corpore humano, quo redditur aptum ut vestiatur, quod non convenit aliis corporibus. Cæterum hoc non reddit hominem vestitum, sed capacem ut vestiatur, simpliciter vero nudum. Constat autem quod prædicamentum habitus tollit nuditatem, siquidem reddit vestitum: ergo non consistit in illo modo, qui compatitur cum nuditate actuali. Quapropter habitus ex adjacentia vestis relinquatur, sicut ubi ex loco. Nec obstat quod vestis sit substantia in se. Quia cum ejus applicatio sit accidentalis, facit accidentalem denominationem et accidentale prædicamentum, sicut vas dicitur aureum vel ligneum denominatione; nec tamen est pura denominatio extrinseca, sed aliquid relinquit ex tali adjacentia in homine, sicut ex loco relinquatur ubi.

Et ita dicitur a D. Thoma « habitus medium inter indumentum, et habitentem indumentum », v. Met., lect. xx., et I-II, quæst. XLIX, art. 1. Unde fit quod animalia, etsi tegantur pilis vel armentum unguibus, non denominantur ab illis vestita, quia sunt partes corporis. Si autem veste aliqua circumdantur, ut equus phalaratus vel armatus, denominantur ab hoc prædicamento, sicut homo a veste.

Proprietates horum prædicamentorum facile videri possunt in D. Thomæ Opusc. XLVIII, tractando de singulis. Fere omnes sunt non suscipere magis ac minus, et non habere contrarium, præter actionem et passionem, quæ utrumque habet. Habitus etiam dicitur suscipere magis ac minus non secundum intensionem aut remissionem, sed secundum plura vel pauciora indumenta, ut S. Thomas dicit, citato Opuscul., tractat. de habitu, cap. III. Non tamen habet contrarium, quia non habet intensionem et remissionem.

COORDINATIO PRÆDICAMENTI QUANDO.

Qui existimant hoc prædicamentum esse durationem creatam, dividunt illam in tempus, ævum, modum ævi, et modum æternitatis. Tempus dividitur in continuum et discretum secundum motum continuum, vel secundum operationes diversas. Ævum convenit rebus incorruptibilibus. Modus ævi, rebus instantaneis. Modus æternitatis, visioni beatæ, quæ immutabilis est ex natura sua. Qui vero existimant quando solum esse adjacentiam temporis, dividunt illud ex Aristotele, in cap. IV de Prædicamentis, juxta differentias temporum in præsens, præteritum et futurum, et

unumquodque in varias species mensium, annorum, dierum, etc. Sicut enim quælibet unitas variat speciem numeri, ita quælibet differentia temporis variat species quando, quod est numerus successivus. Quæ divisiones solum dantur in re fundamentaliter.

COORDINATIO PRÆDICAMENTI HABITUS.

Habitus, qui est supremum genus, dividitur a D. Thoma, Opusc. XLVIII, in arma, et vestimenta. Arma, in offensiva et defensiva, quorum unumquodque varias habet species. Vestimenta, in vestimenta hominum et bestiarum. Sicut equi ornantur epithio, fræno, armis etc. Vestimenta, in varios modos induendi secundum diversam adjacentiam, ut tunica, calceamentum, pileus etc. Quæ species non sumuntur penes materiam vel artem qua fiunt vestes, sed ex diverso modo, quo vestiunt et amictant. Reducuntur etiam ad hoc prædicamentum ornamenta parietum, quæ proprie non sunt vestes.

TEXTUS POSTPRÆDICAMENTORUM.

Summa capituli X, de oppositis.

In hoc capite tria facit Aristoteles. Primo explicat genera oppositionum. Secundo confert illa inter se. Tertio explicat specialiter contraria. Circa primum ponit quatuor genera oppositionum: scilicet oppositio relativa, contraria, privativa, et contradictoria. Relativa definit, « quæ id quod sunt oppositorum esse, aut aliquo alio modo ad illa dicuntur. » Contraria non definit, sed explicat exemplo, ut album et nigrum, dividitque illa in immediata, « quorum alterum necesse est inesse subjecto »,

et sanitas et ægritudo; et mediata, « quorum neutrum necesse est inesse subjecto », ut album et nigrum. Privativa dicuntur habitus et privatio. Contradictoria affirmatio, et negatio. In secunda parte probat ista opposita distingui inter se. In tertia ponit proprietates contrariorum: 1. Quod bono malo est contrarium, malo autem et bonum et malum. 2. Si datur unum contrariorum, etiam et aliud. 3. Impossibile est utrumque contrarium eidem inesse. 4. Contraria sunt circa idem subjectum. 5. Omnia contraria aut sunt in eodem genere, aut in contrariis generibus.

Summa capituli XI, de priori.

Recitat quinque modos prioritatis. Primo est esse prius tempore. Secundo, prius secundum subsistentiam consequentiam, sicut non valet: Est animal, ergo est equus, sed e contra, et ita animal est prius equo. Tertio est prius ordine, sicut præmissæ sunt priores ordine quam conclusio. Quarto, prius auctoritate, ut Princeps plebeo. Quinto, prius natura, quod cum aliquo in consequentia reciprocatur, et tamen ea est causa, sicut contingit in sole et luce, est enim sol prior natura a luce, licet simul cum illa.

Summa capituli XII, de simul.

Ponit tres modos similitatis, esse simul tempore, i.e. quorum generatio est in eodem tempore. Secundo, simul ad convertentiam, seu simul natura ut correlativa, quæ convertuntur quidem, sed unum non est causa alterius. Tertio, simul ordine, seu divisione generis, ut duæ species sub eodem genere sunt simul.

Caput XIII, de motu.

Enumerat sex species motus. Duæ primæ sunt mutationes substantiales, scilicet generatio et corruptio. Duæ sequentes sunt motus quantitatis, scilicet augmentatio et diminutio. Quinta est secundum qualitatem, scilicet alteratio. Sexta, secundum locum, scilicet motus localis.

Caput XIV, de habere.

Enumerat octo modos habendi magis consuetos: 1 Habere qualitatis, ut virtutes vel vitia. 2 Habere quantitatem, ut tricubitam vel bicubitam. 3 Habere circumstantia nos, ut vestes. 4 Habere aliquid in membro, ut annulum in digito. 5 Habere membrum ipsum, ut manum, aut pedem. 6 Habere aliquid in vase, ut vinum, vel triticum. 7 Habere possidendo, ut agrum, domum. 8 Cohabitando, ut habere uxorem.

QUÆSTIO XX.

DE POSTPRÆDICAMENTIS

ARTICULUS I.

Explicantur oppositiones.

Omissa oppositione contradictoria, de qua plura egimus in q. vii Summularum, et relativa, de qua satis dictum est supra q. xvii, circa reliquas breves aliquas quæstionculas resolvemus.

Primo ergo inquires an sit adæquata et sufficiens ista divisio oppositionis in illa quatuor membra posita in capite de Oppositis. Respond. affirmative. Et sufficientiam ejus

colligit S. Thomas, v Met., lect. xii, Quia quod opponitur alteri, vel opponitur ratione dependentiæ, aut remotionis, quia scilicet tollit illud. Si ratione dependentiæ (id est quia non potest esse sine illo, non quia causatur ab illo), sic sunt opposita relative. Si ratione remotionis, vel unum removet alterum totaliter tollendo, et est oppositio contradictoria, quæ est summa. Si aliquid relinquendo, vel relinquit subjectum in quo conveniunt, sed non entitatem et genus in quo non conveniunt, et sic est privatio et habitus, quia eadem subjecto possunt convenire, sed inter se unum est carentia, alterum positio; vel conveniunt in eodem genere et eidem subjecto, et sic sunt contraria. Alii sic colligunt: Oppositio, vel est inter ens et ens, vel inter ens et non ens. Secundo modo dupliciter, vel inter ens et non ens absolute, et sic est contradictio, vel in subjecto determinato et capci utriusque; et sic est privatio. Primo modo etiam dupliciter, vel inter ens et ens quæ se mutuo expellunt, et sic sunt contraria, vel quæ se mutuo respiciunt, et sic est relativa oppositio.

Secundo inquires: An hæc divisio sit univoca, vel analogica. Resp.: S. Thomam, Opuscul. xxxvii, facere eam analogam, quia contradictoria est oppositio simpliciter cum simpliciter tollat quod, alterum ponit. Reliquæ vero oppositiones in tantum habent de oppositione in quantum participant aliquid de contradictione, scilicet de negatione alterius, licet non ita simpliciter sicut contradictoria; si enim non negarent et tollerent aliquid non opponerentur. Unde relativa minimam oppositionem dicunt, quia ad invicem non se tollunt, sed se respiciunt, licet diversitatem exigant extremorum. Alii probant quia oppositio convenit rebus diversorum

prædicamentorum, et quædam opposita sunt realia, quædam rationis. Sed hoc materialiter se habet ad oppositionem. Et sæpe contingit ea quæ in ratione entis materialiter non sunt univoca, esse formaliter univoca in ratione oppositi vel scibilis, vel intelligibilis, aut alterius proprietatis secutæ ad ens. Quare prima probatio solidior est, et vera.

Tertio inquires quomodo sit intelligendum in istis oppositis quædam habere medium, quædam carere medio. Respond. ex D. Thomam, citato Opusc. xxxvii, quod carere medio est nullo modo convenire, et quanto magis aliqua carent medio, tanto minus conveniunt. « Medium, inquit D. Thomam, ostendit distantiam convenientiæ, et ideo minuit rationem oppositionis. Cum igitur in omnibus aliis oppositionibus sit invenire medium, ideo omnes diminuunt de ratione oppositionis contradictoriæ. » Unde sequitur quod quando dicimus non dari medium, est quia hoc ita perfecte tollit illud quod nihil relinquit de illo, nec formaliter nec virtualiter. Et ideo posito uno extremo necesse est tolli aliud, et e contra; et sic dicuntur aliqua esse immediate opposita. Et similiter contraria immediata sunt quorum alterum necesse est esse in subjecto, licet in ratione oppositi medium habeat contrarietas, in quantum convenientiam aliquam habent in eodem genere, et etiam esse possunt in eodem subjecto.

Quarto inquires in quo consistat discrimen inter oppositionem privativam, et contradictoriam, cum in utriusque alterum extremum sit negatio, quæ totaliter tollit oppositum. Respond. quod privatio dicit ex parte unius extremi negationem, sed aliter modificatam quam in contradictoria, et ideo aliam oppositionem constituit. Modificatio autem est ex parte subjecti quod con-

notat, scilicet quod sit in subjecto apto ad formam, qua privat. Unde licet formam totaliter tollat non minus quam contradictio, tamen quia non tollit aptitudinem ad islam formam, sed relinquit capacitatem ad illam, ideo licet tollat formaliter totam formam, virtualiter tamen aliquid illius relinquit. Sicut etiam privatio in fieri, id est, quæ tollit formam disponentem, et quæ se habet quasi ut fieri ad ulteriorem formam, licet totaliter tollat dispositionem sibi oppositam, nunquam tamen pervenit ad tollendam formam in facto esse, scilicet ad quam tendit dispositio, sicut privatio sanitatis, licet tollat sanitatem, non tamen vitam, et peccatum, licet tollat virtutem, non tamen ordinem ad bonum.

Quinto inquires: Quomodo intelligatur dictum Philosophi, quod non datur regressus a privatione ad habitum, cum hoc instetur in multis privationibus, sicut a tenebris ad lucem, a quiete ad motum, ab ignorantia ad scientiam datur regressus. Respond. D. Thomam in viii Metaphysic., lect. iv, et Opuscul. xxxvii, cap. i, distinguere inter privationes: quod aliquando subjectum æque immediate est capax utriusque, scilicet privationis et formæ; aliquando vero est aliquis ordo necessarius servandus in receptione formæ et privationis, v. g. non potest mors esse in subjecto quod prius non vixerit, nec cæcitas in aliquo quod prius non viderit, vel fuerit constitutum in tempore quo sibi debebatur visus, qua ratione catulus ante nonum diem non dicitur cæcus, sed non videns, postea vero si caret visu, cæcus dicitur. At vero ut in subjecto sit privatio lucis, vel motus, vel scientiæ, non requiritur quod prius fuerint istæ formæ in subjecto, sed potest indifferentiter incipere a forma, vel privatione. In

his ergo secundis datur regressus a privatione ad habitum, et e contra; in primis vero non, quia privatio habetur ordine quodam post formam. Unde ablata forma non remanet potentia ad illam, quia non remanet ordo, eo quod ordo est ut post formam habeatur privatio, non post privationem forma. Vel secundo, ut dicit D. Thomas, quæst. II, de *Malo*, artic. XII, ad 3, quædam privationes tollunt habilitatem, seu potentiam (id est formam ordinantem, seu habilitantem per se primo ad aliud), sicut cæcitas visum, surditas auditum. Quædam privatio solum tollit actum (id est formam, quæ præcise dat actum, seu habitum convenientem, non potentiam primam, et per se ad actum), sicut est privatio gratiæ, privatio lucis, privatio motus, et similes. Et primi generis privationes non admittunt regressum ad habitum. Secundi vero generis possunt admittere.

ARTICULUS II.

Quid notandum circa reliqua postprædicamenta.

Relictis aliis quæ difficultate vacant, circa modos prioritatis et similitatis hæc tria advertite. Primum, præcipuos modos prioritatis reduci ad duos, scilicet ad prioritatem temporis, et naturæ. Et prioritatis durationis dicitur prioritas *in quo*, prioritatis naturæ dicitur *a quo*, quia illa prima dicitur antecedentia in essendo, hæc in causando. Et licet Philosophus dixerit quod prius natura dicitur quod convertitur cum alio, est tamen causa illius, et sic videri posset hanc prioritatem solum inveniri in causis adæquatis ad effectum, causæ enim quæ non sunt adæquate vel propria, non convertuntur, sicut calor non convertitur cum motu, licet cause- tur ab illo quia non ab illo solum

causatur: extenditur tamen hæc prioritas ad omnem causalitatem, seu ad omne genus dependentiæ et antecedentiæ, sive causa convertatur secundum adæquationem cum effectu, sive non, ad minus enim potest converti cum effectu in similitate durationis, et productionis. Et sensus Philosophi videtur esse quod ista prioritas est prioritas causalitatis, etiamsi alias convertantur, vel habeant similitatem causa et effectus, sive in duratione sive in adæquatione. Quod si prioritas naturæ est antecedentia causæ, cum causæ ad invicem sint causæ in diverso genere causandi, ad invicem sunt priores et posteriores in hac prioritate naturæ; nec tamen sequitur quod sit aliquid prius seipso, vel cause seipsum, quia est hæc concausatio in diverso genere, quæ non potest redire ad seipsum, ut in *Phys.* latius expenditur.

Secundum est dari aliam prioritatem, quæ vocatur rationis, sed hæc non est aliud quam distinctio rationis, qua unum sine alio concipitur, seu prius alio, et alii vocant signa rationis, id est conceptus et significationes rationis, quæ maxime in distinctione divinarum per rationem sunt in usu. Denique solet poni prioritas originis in processione personarum divinarum, in qua sine antecedentia durationis vel causalitatis datur processio. Sed quia in divinis, ut fides docet, nihil est prius aut posterius, convenientius vocatur ordo originis, quam prioritas. Et ita absolute dixit S. Thom., I p., q. XIII, art. III: « Quod in divinis oportet esse ordinem originis, absque prioritate. »

Tertium est quod similtas non opponitur præcise prioritati, nam priori formaliter opponitur posterius; similtas vero directe opponitur successioni inter prius et posterius. Ideo modi simul sunt tres tantum,

ut diximus in textu; et tamen primus modus simul, qui est tempore, opponitur primo modo prioritatis; secundus opponitur secundo et quinto, qui sunt prioritates naturæ; tertius, scilicet similtas ordinis,

opponitur tertio modo prioritatis. Sed quarto modo prioritatis, scilicet dignitati, non opponitur similtas, quia ibi non est successio, et tamen par dignitas potest in hoc modo dici similtas in dignitate.

SUPER LIBROS PERIHERMENIAS.

Libri Perihermenias sic vocantur quasi dicas de Interpretatione. In his agit Aristoteles de oratione et propositione principaliter. Ad quod necesse fuit prius agere de earum partibus, quæ sunt nomen et verbum. Deinde de earum proprietatibus, quales sunt oppositio, æquipollentia, contingentia, possibilitas et alia similia. De his egimus in libris *Summularum*; hæc enim omnia ordinantur, et pertinent ad prioristicam resolutionem. Sed tamen, quia hæc omnia tractantur in his libris per modum interpretabilis et significationis, commune siquidem Logicæ instrumentum est signum, quo omnia ejus instrumenta constant, ideo visum est in præsentia pro doctrina horum librorum ea tradere, quæ ad explicandam naturam et divisiones signorum in *Summulis* insinuata, huc vero reservata sunt. Nec enim tyronum captui quæstiones istæ de signis proportionatæ sunt. Nunc autem in hoc loco genuine introducuntur, post notitiam habitam de ente rationis et prædicamento relationis, a quibus principaliter dependet inquisitio ista de natura et quidditate signorum. Ut autem clarius et uberius tractaretur, visum est seorsum de hoc edere tractatum, nec solum ad prædicamentum relationis illud reducere, tum ne illius prædicamenti disputatio extraneo hoc tract-

tatu prolixior redderetur et tædiosior, tum ne istius consideratio confusior esset et brevior.

Igitur circa ipsam rationem signorum duo principalia occurrunt disputanda. Primum, de natura et definitione signi in communi. Secundum, de divisione ejus et de quolibet in particulari. Et primum expediemus in hac quæstione, secundum in sequenti.

QUÆSTIO XXI.

DE SIGNO SECUNDUM SE.

ARTICULUS I.

Utrum signum sit in genere relationis.

Supponenda est definitio signi, quæ lib. I *Summularum* c. IV, tradita est, scilicet quod signum est « id quod representat aliud a se potentia cognoscenti. » Quam definitionem ita communiter tradidimus, ut complecteremur omnia signorum genera, et formale, et instrumentale; nam vulgaris definitio, quæ circumferri solet apud Theologos in initio quarti Sententiarum ex August.: « Signum est, quod præter species quas ingerit sensui, aliquid facit in cognitionem venire », instrumentali signo solum convenit.